

Hørings svar – NOU 2020: 4 Straffelovrådets utredning nr. 1: Kriminalisering av deltakelse i og rekruttering til kriminelle grupper

1. Hovedbudskap

ØKOKRIM støtter innføringen av en ny straffebestemmelse rettet mot deltagelse i kriminelle sammenslutninger, men mener den foreslåtte straffebestemmelsen er for snevert formulert til å kunne bli et effektivt virkemiddel i bekjempelsen av organisert kriminalitet.

2. Behovet for kriminalisering

2.1 Kripós' situasjonsbeskrivelse

Den foreslåtte bestemmelsen skal etter mandatet ramme "deltakelse i og rekruttering til kriminelle gjenger og organisasjoner med straff" og har som bakgrunn at "(e)tterforskning av straffbare handlinger begått av personer med tilknytning til gjengmiljøer, især de såkalte bakmenn, kan reise særlige faktiske, rettslige og bevismessige utfordringer."

I følge Kripós' situasjonsbeskrivelse er narkotikakriminalitet grunnleggende for mange av gjengenes eksistens. Denne virksomheten fører igjen med seg voldshandlinger og økonomisk kriminalitet, og samarbeid med internasjonale kriminelle organisasjoner.

2.2 ØKOKRIMs erfaringer

ØKONOMISK KRIMINALITET

ØKOKRIMs erfaringer fra hvitvaskingssaker og saker som angår arbeidslivskriminalitet underbygger denne situasjonsbeskrivelsen. Overgangen mellom tradisjonell organisert kriminalitet, som narkotikahandel, og økonomisk kriminalitet er ofte flytende, for eksempel ved at ny økonomisk kriminalitet begås i forbindelse med hvitvasking av utbytte oppnådd ved narkotikahandel. Slik kriminalitet genererer gjennomgående tilstrekkelige inntekter til at det er behov for sikring og reinvestering av utbytte, og økonomisk kriminalitet begås dermed som ledd i virksomheten. Kriminaliteten er profittmotivert og begås ofte av modne grupper/sammenslutninger.

Bakmannsvirksomhet har tradisjonelt blitt straffeforfulgt som heleri, men ved godt organiserte grupper vil dette ofte ikke være et alternativ. For det første vil det ofte være vanskelig å fastslå hvem som i realiteten har tilegnet seg utbyttet. Mer avanserte teknikker for å skjule reelt eierskap, som en tidligere stort sett så i saker innenfor den typiske hvitvaskingskriminaliteten, benyttes i økende grad også i forbindelse med sikring av utbytte fra organisert kriminalitet. Det kan for eksempel dreie seg om at eiendommer og bankkonti registreres på skallselskaper i skatteparadis. For det andre er det et vilkår både for straff for heleri og for hvitvasking at lovlig erverv er utelukket. Ved organisert kriminalitet er dette bevisstemaet gjerne en utfordring, både fordi utbyttet regelmessig hvitvaskes ved at det blandes med lovlige midler, og ved at utbytte som føres ut av landet ofte vil være vanskelig å spore.

Der anvendelsen av straffeloven §§ 332 og 337 overfor bakmenn og deltagere i kriminelle organisasjoner er begrenset til forhold som gjelder befatning med utbytte fra straffbare handlinger, begrenses medvirkningsansvaret ved at en person som bistår i gjennomføringen av mer avansert organisert kriminalitet ikke nødvendigvis vet hvilken type straffbar handling han medvirker til.

ØKOKRIM

En annen type alvorlig og organisert kriminalitet med stort skadepotensiale, hvor man kan se for seg et behov for en bestemmelse som den foreslåtte, er bedragerier. Disse gruppene vil ofte kun operere digitalt og benytter ikke nødvendigvis fryktt kapital som middel i kriminaliteten.

MILJØKRIMINALITET

Internasjonalt ser man at miljøkriminalitet i stor grad utføres av kriminelle sammenslutninger og ofte har koblinger til annen alvorlig og organisert kriminalitet. Miljøkriminalitet kan utføres av samme aktører, med samme metoder og/eller ved samme transportru-ter, som ulovlig handel med våpen, narkotikasmugling og menneskehandel. Oppdagelsesrisikoen og risikoen for å bli straffeforfulgt for miljøkriminalitet er likevel relativt lav sammenlignet med annen organisert kriminalitet. Videre utføres også annen kriminalitet som del av eller som følge av den organiserte miljøkriminaliteten, slik som for eksempel korrupsjon, hvitvasking, forfalskning av dokumenter, skatteunndragelse og tollsvindel. I Norge har vi ennå ikke hatt slike saker, men globalisering preger i stadig større grad trusselbildet også for miljøkriminalitet, og det er grunn til å tro at vi vil se slike saker i fremtiden. Det er likevel flere eksempler på at miljøkriminalitet i Norge fremstår som godt organisert. EE-avfall er en av de raskest økende avfallsstrømmene i Europa. En stor andel av avfallet eksporteres ulovlig. Vi har eksempler fra Norge på ulovlig eksport av EE-avfall til blant annet Afrika, der det organiserte elementet er fremtredende.

Internasjonal flora- og faunakriminalitet skjer i stor grad i regi av organiserte kriminelle nettverk. Norge er først og fremst et marked for slike produkter, og det vil da sjelden være aktuelt å straffeforfølge de kriminelle sammenslutningene tidligere i verdikjeden (i opphavslandet eller under transport) i Norge. Vi har imidlertid eksempler på ulovlig jakt og annet uttak også av utrydningstruede norske arter, der ulovlighetene utføres av nettverk eller mer organiserte grupper. Dette omfatter blant annet uttak av sjeldne sommerfuglarter og innsamling av fugleegg for salg til internasjonale samlere. Et annet eksempel er f.eks. organiserte kriminelle sammenslutninger som driver med ulovlig uttak av fredede rovdyr.

Som for økonomisk kriminalitet, kan det på miljøkriminalitetsområdet være utfordringer knyttet til straffeforfølgning av bakmenn samt deltakere uten tilstrekkelig kunnskap om den straffbare handlingen de medvirker til.

3. Kort om flertallets lovforslag

Det er utvilsomt gode grunner til å begrense anvendelsesområdet for en bestemmelse hvor medlemskap i en organisasjon, kombinert med ellers lovlige handlinger, gjøres straffbart. ØKOKRIM støtter derfor forslaget om at en ny straffebestemmelse utformes slik at den kun rammer veletablerte grupper, og at den primært er ment å ramme grupper som aktivt benytter seg av en felles opparbeidet fryktt kapital i sin virksomhet. ØKOKRIM mener likevel bestemmelsen ikke vil kunne oppnå sitt formål dersom det stilles krav om at gruppen "begår alvorlige straffbare handlinger som krenker liv, legeme eller helbred".

I tråd med medvirkningslæren er deltagelse i organisert kriminalitet allerede straffbart i de tilfeller hvor gjerningspersonen har kjennskap til de straffbare handlinger han medvirker til. Behovet for en kriminalisering gjelder "først og fremst de tilfeller der medlemmer står relativt langt unna den straffbare gjerning – og ikke har kjennskap til hva spesifikt som skal gjøres – at det kan være et tomrom der klanderverdige handlinger ikke kan straffes." (punkt 7.6 i utredningen). Som det følger av Kripós' situasjonsbeskrivelse,

er hovedvirksomheten i slike grupper narkotikahandel. Dette er ikke i seg selv en virksomhet som faller inn under ordlyden i bestemmelsen. Slik vi forstår forslaget, må det bevises utover enhver rimelig tvil at personen ikke bare forstår at han aktivt fremmer alvorlig organisert kriminalitet ved å delta i virksomheten til en moden kriminell sammenslutning, men også oppfatter det slik at gruppen "som ledd i sine aktiviteter" "begår alvorlige straffbare handlinger som krenker liv, legeme eller helbred." Det vil dermed ikke være tilstrekkelig at deltageren er klar over at enkeltmedlemmer har begått voldshandlinger, eller at sammenslutningen i sin virksomhet mer indirekte benytter det man kan kalle enkeltmedlemmers frykttkapital, eller frykttkapital opparbeidet ved tilknytning til sammenslutninger i andre land.

Vi kan heller ikke se at medlemskap i nyetablerte sammenslutninger i Norge med tilknytning til internasjonal organisert kriminalitet som for eksempel driver narkotikahandel, vil rammes av den foreslåtte bestemmelsen. Om man ser for seg at allerede kjente, voldelige grupperinger etablerer seg i Norge, vil enkeltmedlemmer kunne ha med seg det en kan kalle en egen opparbeidet frykttkapital inn i sammenslutningen som, i kombinasjon med grupperingens rykte, vil kunne gi organisasjonen en betydelig frykttkapital, uten at sammenslutningen trenger å begå ytterligere alvorlige straffbare voldshandlinger i egen regi for å kunne benytte seg av denne frykttkapitalen i sin kriminelle virksomhet.

4. ØKOKRIMs merknader

4.1 Avgrensning etter strafferamme vs. "krenkelse av liv, helse eller frihet"

For at en ny straffebestemmelse om kriminalisering av deltagelse i kriminelle sammenslutninger skal kunne nå sitt formål, mener ØKOKRIM at avgrensningen i annet ledd, jf. "krenker liv, helse eller frihet", medfører at anvendelsesområdet blir for snevert. Etter vårt syn bør også grov kriminalitet omfattes uten hensyn til de nevnte konsekvenser/virkemidler. Det vises i denne forbindelse til eksemplene nevnt over i punkt 2. Det er vårt syn at en kriminalisering av rekruttering til og deltagelse i kriminelle sammenslutninger vil kunne utgjøre et viktig tilskudd til bekjempelsen av organisert kriminalitet som innebærer økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.

Flere andre land har av denne grunn valgt strafferamme som et begrensende for anvendelsesområdet for eksempel Finland og Nederland. En slik løsning vil også bedre være i samsvar med EUs rammebeslutning 2008/841/JHA, noe som vil være en fordel med sikte på en mer effektiv bekjempelse av organisert kriminalitet som begås over landegrensene.

ØKOKRIM kan derfor ikke slutte seg til flertallets lovforslag for så vidt som anvendelsesområdet begrenses ved "alvorlige straffbare handlinger som krenker liv, helse eller frihet", se 2. ledd i forslaget til ny § 199 a. En slik avgrensning utelukker som nevnt at bestemmelsen får anvendelse i mange tilfeller der den organiserte kriminaliteten er svært alvorlig, men uten de nevnte konsekvensene. Det er ØKOKRIMs oppfatning at henvisning til lovbrudd med strafferamme over et visst nivå bør oppstilles som et alternativt vilkår til kravet om "frykttkapital". Vi er noe usikre på hvilken strafferamme som i så fall bør oppstilles. Vårt forslag er at strafferammen settes til 6 år, hvilket innebærer at bestemmelsens anvendelsesområde blir nokså begrenset. Det vises for øvrig til drøftelsen i utredningens punkt 15.2.3.

Vi tillater oss også å nevne behovet vi mener foreligger for kriminalisering av bistands-handlinger som virkemiddel for å oppnå det formål forslaget tar sikte på, og da særlig næringshvitvasking. Vi viser her til vårt innspill til Straffelovrådet, deloppdrag 2, i brev av 30. april 2020 til Politidirektoratet og riksadvokaten.

4.2 Behov for en oppløsningshjemmel

ØKOKRIM mener videre at kriminaliseringen bør skje ved en generell straffebestemmelse som rammer deltagelse i kriminelle sammenslutninger i kombinasjon med en straffsanksjonert oppløsningshjemmel tilsvarende det en har valgt i Nederland. En slik løsning åpner også for anvendelse av lavere beviskrav ved avgjørelsen av om en kriminell sammenslutning skal forbys, samtidig som et slikt vedtak kan bygge på sammenslutningens samlede virksomhet, og ikke bare det enkelte medlems kunnskaper om denne virksomheten. Slik ØKOKRIM ser det, er det naturlig at strafferammen for deltagelse er lavere i tilfeller hvor straffbarheten alene avhenger av kunnskap om at organisasjonen er forbudt, enn ved vesentlig deltagelse i en organisasjon som en forstår driver alvorlig kriminalitet.

En slik løsning vil, etter ØKOKRIMs syn, også kunne bidra til at formålet oppnås uten unødig bruk av ressurser, ved at bevis innhentet i etterforskinger mot en enkelt deltager kan benyttes som grunnlag for en beslutning om å forby en sammenslutning.

Erfaringene fra Nederland, slik disse er beskrevet i utredningen, tilsier at en slik bestemmelse faktisk vil kunne bli et effektivt nytt virkemiddel i kampen mot alvorlig gjengkriminalitet.